

Scenariusz zajęć dla klas I-III na podstawie książki Zofii Staneckiej „Basia i śmieci”

(Wydawnictwo HarperCollins Polska sp. z o.o., Warszawa 2021)

Materiały edukacyjne, pomoce:

- Książka Zofii Staneckiej z il. Marianny Oklejak „Basia i śmieci”,
- Książka Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej „Z dzieckiem w świat wartości”,
- Krótkie wprowadzenie nt. wartości opracowane przez Fundację „ABCXXI – CPCD”
- Materiały i źródła polecane przez WWF:
 - Narzędziownik WWF – „Eksperymenty przyrodnicze” (s. 2, 7, 8, 10, 11,15)
 - http://www.pah.org.pl/app/uploads/2017/06/2017_dlaszko_lak_mowic_o_w_iekaszosci_swiatu.pdf (s. 9-10, p. 1-3).
 - <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/kodeks-w-sprawie-obrazow-i-wiadomosci-dotyczacych-krajow-globalnego-poludnia>
- komputer z głośnikami, rzutnik i ekran do pokazania filmu
- 5 pudeł (do wykonania przez uczniów pojemników na odpady. Warto też zaopatrzyć się w wiaderko z pokrywką na odpady organiczne, które można będzie następnie przesypać do kompostownika, jeśli szkoła go ma lub planuje szybko założyć)
- worki na śmieci w kolorach żółtym, zielonym, niebieskim, czarnym oraz przezroczyste
- kolorowy papier lub naklejki w kolorach: żółtym, zielonym, niebieskim, czarnym,
- nożyczki, taśma klejąca lub klej.
- rękawice gumowe, stare gazety

Materiały uzupełniające (dla bardziej zainteresowanych):

- książka Olgi Ślepowrońskiej „Klimatyczni”

LEKCJA 1. Temat lekcji: Czytamy, opowiadamy i dyskutujemy o śmieciach.

1. Przeczytanie przez nauczycielkę/nauczyciela książeczki „Basia i śmieci”.
2. Sprawdźmy, co z przeczytanego tekstu dzieci zapamiętały? Jeśli niewiele, pomóżmy im pytaniami:
 - O czym myślała i rozmawiała z mamą Basia, wracając do domu?
 - Co zrobiła w parku?
 - Czym zmartwiła się po powrocie do domu?
 - Co czuła, myśląc o wielorybach?
 - Co opowiedziała jej mama?
 - Co zrobiła rodzina?
 - Co to jest ekologia? Kim są ekolodzy?
 - Czy każdy może być ekologiem? Dlaczego?
 - Co wydarzyło się podczas Dnia Ziemi?
 - Co ma wspólnego ochrona wielorybów w oceanie z używaniem torebek foliowych i plastikowych słomek w Polsce?
3. Dyskusja z dziećmi:
 - Dlaczego nie można wyrzucać śmieci byle gdzie?
 - Po co segregujemy śmieci?
 - Jak możemy zmniejszyć zużycie plastikowych opakowań i przedmiotów?

LEKCJA 2. Temat lekcji: Jak właściwie segregować śmieci?

Poprośmy wcześniej 5 dzieci, żeby przyniosły z domu po jednym pudle średniej wielkości. Przygotujmy kolorowy papier (żółty, zielony, niebieski, czarny, brązowy) lub kolorowe naklejki, nożyczki, taśmę klejącą. Najlepiej zgromadźmy te rzeczy na kilka dni przed kolejną lekcją. Przynieśmy lub zaopatrzmy się np. u pani woźnej/pana woźnego w plastikowe worki na różne rodzaje odpadów. (Można zrezygnować z pudeł i doświadczenie przeprowadzić z samymi workami foliowymi w ww. kolorach, które przykleimy taśmą np. do parapetu).

1. Razem przygotowujemy klasowe pojemniki na śmieci (np. na lekcji plastyki).

Cała klasa współpracuje przy wykonaniu z pudeł pojemników na poszczególne rodzaje śmieci, naklejając na ich pokrywkach i bokach kolorowe litery lub kółeczka dla różnych rodzajów śmieci. Poszczególne kolory oznaczają:

- żółty – PLASTIK i METAL
- niebieski – PAPIER
- zielony – SZKŁO
- czarny – ODPADY ZMIESZANE
- brązowy – ODPADY BIO

Ustawiamy pudła w klasie tak, by nie utrudniały ruchu. Do każdego pudła wkładamy worek w tym samym kolorze, co naklejki, a do pojemnika na odpady bio – worek przezroczysty. Standardowe worki możemy skrócić do właściwych rozmiarów. Wyjaśniamy, że śmieci danego rodzaju mają być wkładane do odpowiednich worków, worki po napełnieniu będą przez osobę sprzątającą zawiązywane i wynieszone do dużych pojemników na śmieci ustawionych w miejscu wyznaczonym przez szkołę, a do pudeł będą wkładane czyste worki, bez brudzenia i konieczności wymiany pudeł.

2. Uczymy dzieci odpowiedniego klasyfikowania śmieci.

Wyjaśniamy, jakie rodzaje śmieci mają trafiać do poszczególnych pudeł/pojemników, a które wcale nie nadają się do naszej klasowej segregacji i recyklingu (np. baterie, żarówki, lekarstwa) i dlaczego. Informacje można zdobyć na stronach internetowych. Informujemy dzieci, że papier zabrudzony jedzeniem nie powinien trafić do pudła na papier, ale do odpadów zmieszanych. Potłuczone szkło trafia też do odpadów zmieszanych, nie do szklanych. Opróżniony karton po mleku wkładamy do pojemnika na plastik i metal. Inne śmieci – np. tzw. elektrośmieci (baterie) lub lekarstwa – muszą trafić do specjalnych pojemników poza klasą, będących pod kontrolą np. osoby sprzątającej szkołę. Na podstawie foldera z instrukcją dotyczącą segregacji odpadów (z internetu lub z instytucji, która zajmuje się ich odbiorem) dzieci mogą opracować własny plakat „Jak segregować śmieci” i umieścić go w pobliżu pojemników na śmieci.

Osoba sprzątająca powinna na bieżąco wyrzucać śmieci z worka na odpady zmieszane. Odpadki suche, które nie gniją i nie powodują przykrego zapachu, pozostawiamy do zapełnienia się worków.

UWAGA:

Klasowe pudła na odpadki można pozostawić w klasie także po zakończeniu tematu śmieci, by utrwalać potrzebę ich segregacji i ułatwiać ją, o ile nie koliduje to z obowiązującymi w szkole przepisami w sprawie śmieci. Można ew. poprosić Radę Rodziców, by zakupiła specjalne pojemniki na odpady.

LEKCJA 3. Temat lekcji: Tyle śmieci, tyle śmieci! Co tu robić? – myślą dzieci

Pokażmy dzieciom zdjęcia/filmy z internetu, jak śmieci zalewają świat, jak wyglądają morza i oceany, np. wyspa śmieci na Oceanie Spokojnym lub pełne śmieci plaże, na których umierają zwierzęta wodne po zjedzeniu plastiku.

Możemy pokazać uczniom zdjęcia i rysunki oraz przeczytać opisy dotyczące śmieci – mikroplastiku, dzikich wysypisk, zatrutowania wód przez nawozy i sól – z Narzędziownika WWF „Eksperymenty przyrodnicze”.

UWAGA: WWF Polska daje następujące wytyczne dotyczące przekazywania wiedzy nt. wywozu śmieci do innych krajów – poniższy komentarz jest adresowany głównie do autorów, ale prośba, by osoby prowadzące zajęcia w ramach Programu OŚ także zastosowały się do tych zaleceń:

W przypadku podjęcia tego wątku, bardzo ważne, żeby zadbać o zgodność z Kodeksem obrazów i wiadomości dotyczących krajów południa. http://www.pah.org.pl/app/uploads/2017/06/2017_dlaszko_lak_mowic_o_wiekszosci_swiatek.pdf s. 9-10, p.1-3.

Musimy potraktować Kodeks poważnie, ponieważ wpisuje się w obowiązujące obecnie normy edukacji, jest jednym z zobowiązań naszego kraju w tym zakresie i wytycza standardy mówienia o mieszkańcach i krajach globalnego południa. <https://www.gov.pl/web/polskapomoc/kodeks-w-sprawie-obrazow-i-wiadomosci-dotyczacych-krajow-globalnego-poludnia>

Trzeba unikać (...) generalizacji ze względu na możliwość przyjęcia uproszczonego wniosku, że na ogół afrykańskie dzieci bawią się na wielkich wysypiskach. (...) wystarczy doprecyzowanie, gdzie obserwujemy dane zjawisko i najlepiej, żeby reprezentowała je konkretna osoba. Autor (lub osoba prowadząca zajęcia – przyp. Fundacji) może np. wprowadzić wzmiankę, w której rodzic jednego z bohaterów czytał i relacjonował reportaży/wywiad z mieszkańcem o imieniu X z miejscowości Y, z kraju Z, który opowiada na przykład, że kiedy pojawiła się możliwość wyciągania metali z kabli i sprzętów elektronicznych, ludzie uznali, że to dobra okazja do dodatkowego zarobku, i część osób się zatrudniła przy wydobywaniu. Jednak mimo środków zabezpieczających (np. maseczek), w związku z wdychaniem trujących składników, rozchorował się Z. i sąsiad K., a ponadto, odkąd zaczęli prowadzić odzysk z odpadów elektronicznych, w ich miejscowości pojawia się coraz więcej odpadów, które przekształcają lokalny krajobraz. Z jednej strony widzieli w tym możliwość dodatkowego zarobkowania, z drugiej strony to szkodzi ich zdrowiu i zmienia otoczenie. Tu są linki, które będą pomocne dla autorów/edukatorów do sprawdzenia kontekstu https://www.ekonsument.pl/materialy/publ_509_make_it_fair_na_zielono.pdf, https://m.ekonsument.pl/a66702_elektro-smieci.html

Książka „Klimatyczni” jest także dobrym przykładem zgodnej z Kodeksem lektury, skierowanej do małego i młodego odbiorcy – ze względu na pokazywanie pozytywnych przykładów rówieśników, których dotyczą problemy np. dostępu do prądu (ubóstwo energetyczne), ale znajdują rozwiązania.

Dyskusja w klasie:

1. Uwzględniając zalecenia WWF, porozmawiajmy, jak wśród śmieci żyją mieszkańcy biednych krajów, do których niektóre przedsiębiorstwa z bogatych krajów wywożą śmieci?

**Scenariusz zajęć dla klas I-III
na podstawie książki Zofii Staneckiej „Basia i śmieci”**

2. Czy takie praktyki zdarzają się w Polsce? Czy dzieci słyszały o tym, że niektórzy ludzie lub firmy przywożą z zagranicy śmieci (i biorą za to pieniądze od tych, którzy chcą się pozbyć śmieci i nie ponosić kosztów ich utylizacji) i składują je na własnym terenie lub podrzucają gdzieś na nieużytkach bądź w lesie?

Wyjaśniamy dzieciom znaczenie określenia UTYLIZACJA śmieci.

3. Co się może stać z hałdami śmieci składowanymi w niedozwolonym miejscu? (Mogą się m.in. zapalić, mogą zatruć wody gruntowe i zwierzęta, niszczyć przyrodę.)

4. Co dalej dzieje się ze śmieciami odebranymi od nas przez odpowiednie służby oczyszczania?

5. Co można zrobić ze śmieciami oraz ze śmieciami?

(Dzieci być może nie będą znały odpowiedzi na to pytanie, warto więc przygotować informacje o recyklingu, drugim obiegu rzeczy, wymianianiu się nimi lub wzajemnych ich wypożyczaniu, o wielokrotnym wykorzystywaniu rzeczy i opakowań.)

Wyjaśnijmy, że naprawianie popsutych przedmiotów, recykling i nowe zastosowania trochę ograniczają zużycie surowców na produkcję nowych rzeczy, ale oprócz tego powinniśmy dążyć do zmniejszenia ilości śmieci.

6. Co zrobiła rodzina Basi, by „produkować” mniej śmieci?

7. Co może zrobić każdy z nas, by „produkować” mniej śmieci?

Zadanie: Wspólnie opracujmy zasady eko naszej klasy, zapiszmy je na plakacie i powieśmy w klasie. Przykładowe zasady:

przynosimy kanapki tylko w pudełkach wielokrotnego użytku, podobnie napoje – nie w jednorazowych butelkach, zakupy pakujemy do worków wielokrotnego użytku – z tkanin lub innych trwałych materiałów, nie używamy jednorazowych plastikowych słomek, sztućców, talerzyków, woreczków foliowych woreczków itp.

Dodatkowo:

- nie kupujemy niepotrzebnych ubrań, butów, zabawek, bo one też stają się śmieciami, których trudno się pozbyć z naszej planety,
- dbamy o posiadane rzeczy, nie niszczymy ich i naprawiamy popsute, by mogły dłużej służyć itp.

Zadanie:

Jeśli to możliwe, za zgodą dyrekcji i rodziców (np. na lekcji przyrody) wybierzmy się na wspólne sprzątnięcie lasu, parku lub skweru czy boiska szkolnego. Zabierzmy ze sobą rękawice gumowe i worki – czarne, na odpady zmieszane, żółte – na plastik i metal, niebieskie na papier, zielone na szkło.

LEKCJA 4. Wprowadzamy uczniów w świat wartości moralnych

Na podstawie książki Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej „Z dzieckiem w świat wartości” oraz fundacyjnego opracowania nt. wartości wprowadzamy dzieci w świat WARTOŚCI MORALNYCH, wyjaśniając w przystępny sposób ich istotę.

1. Podyskutujemy z dziećmi, co uważają za wartość/wartości. Wyjaśnijmy, że wartości mogą być bardzo różne, bo dla każdego inne rzeczy lub sprawy są wartościowe (dla jednej osoby ważna i cenna jest rodzina, dla innej – podróżowanie, nowy smartfon lub rower, jeszcze dla kogoś innego – muzyka, gra w piłkę, przyjaciele).

2. Wprowadźmy praktyczną definicję wartości:

WARTOŚCI to rzeczy i sprawy, zasady postępowania i cechy ludzi dla nas ważne, cenne, pożądane, budzące nasz podziw, zaspokajające nasze potrzeby.

3. Wprowadzamy podział wartości, prosimy dzieci, by podawały przykłady.

Możemy podzielić WARTOŚCI na różne grupy. Proponujemy prosty podział na:

- wartości materialne – czyli ważne dla nas przedmioty/rzeczy, które są wykonane z jakiegoś surowca, tworzywa, można je zobaczyć, często dotknąć, zmierzyć/obliczyć ich ciężar, wielkość. Wartości materialne zaspokajają nasze potrzeby materialne/bytowe – np. dom, jedzenie, samochód, telefon, książka, komputer itp. (dzieci podają swoje przykłady, zapisujemy je na tablicy lub flipcharcie pod hasłem „wartości materialne”).

- wartości niematerialne – to też szeroka kategoria, ale tu skupimy się tylko na takich wartościach niematerialnych, które służą wspólnemu DOBRU.

Są to ważne, podziwiane, cenione przez nas cechy/zachowania/postawy/zasady postępowania, które pomagają nam podejmować lepsze, nieegoistyczne decyzje i żyć w harmonii ze światem: bez kłótni, bicia, wojen, krzywdzenia innych. Nazywamy je WARTOŚCIAMI MORALNYMI.

WARTOŚCI MORALNE służą wspólnemu DOBRU.

Przykłady: szacunek, uczciwość, przyjaźń, życzliwość, sprawiedliwość, mądrość.

Prosimy, by dzieci podały swoje przykłady wartości moralnych.

WARTOŚCI MORALNE kierują zachowaniem człowieka, który dąży do DOBRA, chce komuś pomóc, sprawić mu przyjemność. Wartości moralne mówią nam, jak dobrze traktować innych, dzięki czemu pomagają nam żyć lepiej, gdyż stosując je, budujemy lepsze stosunki z innymi ludźmi, istotami, ze światem. Osoba, do której skierowane są działania podyktowane intencją/chęcią czynienia DOBRA, czuje radość, ulgę, wdzięczność, docenia dobrą wolę i dobrą intencję tego, kto pomaga, stara się podnieść na duchu, chroni, wspiera.

Czynienie DOBRA często wymaga odwagi, a nawet bohaterstwa, by sprzeciwić się złu lub zaryzykować własnym życiem, ratując kogoś.

Zapytajmy dzieci:

- Co nam się podoba w zachowaniach innych ludzi? – przykłady z własnego doświadczenia (np. pomoc w obowiązkach lub wobec problemu, obrona przed atakiem, pożyczenie czegoś, wsparcie w potrzebie). Jak się czujemy, gdy ktoś nam pomaga, broni nas, stara się sprawić nam radość?

- Co w zachowaniach innych ludzi nam się nie podoba? Prosimy o przykłady. (Np. wyśmiewanie i obraźliwe słowa, plotkowanie, bicie, niszczenie cudzych rzeczy, śmiecenie.)

Wartości służące wspólnemu DOBRU takie jak szacunek, uczciwość, życzliwość, odpowiedzialność, przyjaźń, mądrość, są rozumiane, cenione i stosowane przez ludzi na całym świecie, dlatego mówimy o nich: UNIWERSALNE WARTOŚCI MORALNE (od UNIVERSUM – wszechświat).

Fundamentalną wartością moralną, na której opieramy wszystkie pozostałe wartości moralne, jest SZACUNEK. To podstawa dobrego traktowania innych ludzi, gdyż opiera się na przekonaniu, że każdy człowiek jest ważny i należy mu się grzeczność oraz pomoc, ponieważ ma swoją godność ludzką.

SZACUNEK to grzeczność/dobre zachowanie połączone z troską o uczucia i dobro drugiej osoby/innych osób, istot.

Poprośmy dzieci, by wskazały w swoim życiu i doświadczeniu szkolnym przykłady szacunku i braku szacunku. Na kolejnych lekcjach rozwińmy temat szacunku i odpowiedzialności oraz poszukajmy wspólnie przykładów stosowania lub łamania tych wartości w książce o Basi.

LEKCJA 5. Temat lekcji: Szacunek wobec innych i Ziemi

Po 1-2 tygodniach wrzucania śmieci do klasowych pojemników na śmieci zapraszamy na zajęcia osobę, która w szkole/klasie sprząta lub panią woźną/pana woźnego. To będzie nie tylko okazja, by sprawdzić, czy dzieci nauczyły się właściwej segregacji, ale też – przede wszystkim – by wyjaśnić uczniom fundamentalną wartość moralną, jaką jest szacunek. W pierwszej części zajęć rozmawiamy o szacunku.

1. Przypominamy, czym jest szacunek.

SZACUNEK to grzeczność połączona z troską o uczucia i dobro drugiej osoby/innych osób, istot. Szacunek to podstawa wszystkich wartości moralnych.

2. Komu i czemu należy okazywać szacunek? (Pytamy dzieci: Czy należy okazywać szacunek pani dyrektor? A czy szacunek należy się kolegom? Czy należy go okazywać osobie sprzątającej, pani woźnej/panu woźnemu?) Wyjaśniamy dzieciom, że szacunek należy okazywać każdemu człowiekowi. I nie tylko ludziom.

3. W jaki sposób okazujemy szacunek? (Grzecznym tonem, wyrazem twarzy i zachowaniem, uważnością na potrzeby innych, taktem, pomocą i życzliwością.)

Nauczyciel/ka zapowiada, że za chwilę do klasy przyjdzie osoba sprzątająca lub pani woźna/pan woźny, dzieci powinny powitać ją/jego z szacunkiem, a potem przez cały czas odnosić się do gościa grzecznie. Także po lekcjach w każdych okolicznościach pani woźnej/panu woźnemu należy się szacunek. Nie tylko dlatego, że są ważnymi osobami, bo stoją na straży właściwej segregacji i porządku

Scenariusz zajęć dla klas I-III
na podstawie książki Zofii Staneckiej „Basia i śmieci”

w szkole, ale dlatego, że szacunek należy się każdemu człowiekowi, wynika on bowiem z godności ludzkiej.

4. Jak się czujemy, gdy ktoś nie okazuje nam szacunku? A jak wtedy, gdy inni okazują nam szacunek? Podajmy przykłady takich sytuacji.

5. Czy znamy hasło: „Szacunek przyrodzie”? Co ono oznacza?

6. Jakie są oznaki szacunku dla przyrody? A jakie braku poszanowania dla niej?

7. Jak Basia okazała szacunek przyrodzie, troskę o nią?

8. Co my możemy zrobić, by okazać szacunek przyrodzie, Ziemi?

Gdy słyhać pukanie do klasy, nauczyciel/ka przypomina, że w stosunku do każdej osoby należy okazywać szacunek, czyli przede wszystkim grzeczność – nie tylko w słowach, ale i w intencjach. Dzieci mogą wstać i powitać uśmiechem gościa (panią woźną/pana woźnego), okazując tym uprzejmość i dobre wychowanie.

Po powitaniu pani woźnej/pana woźnego zapraszamy gościa do zajęcia miejsca na krześle, a ochotnicy w rękawiczkach gumowych rozkładają na podłodze warstwę starych gazet i ostrożnie wykładają na kupki zawartość poszczególnych pudeł na śmieci. Wspólnie sprawdzamy, czy w danym pojemniku znalazły się właściwe śmieci.

Prosimy gościa, by powiedział, czy dzieci poradziły sobie z segregacją: czy w koszu na papier nie znalazły się np. kubeczki plastikowe po jogurcie, czy zabrudzony papier z kanapek trafił do śmieci zmieszanych, co było dobrze, co można poprawić. Jak to wygląda na terenie szkoły.

Jeżeli wszystkie śmieci były właściwie posegregowane, osoba sprzątająca gratuluje dzieciom i przyznaje klasie tytuł OPIEKUNA PLANETY. Jeśli były jeszcze jakieś pomyłki – klasa otrzymuje tytuł ASYSTENTA PLANETY.

Na zakończenie dzieci dziękują za odwiedzinę i rozmowę. Po wyjściu gościa pytamy, jak się czuły, okazując szacunek.

Lekcja 6. Temat lekcji: Jesteśmy odpowiedzialni za Ziemię

1. Co to znaczy być odpowiedzialnym? Poprośmy dzieci, by spróbowały to wyjaśnić.

Uzupełniamy wypowiedzi dzieci, tłumacząc i zapisując na tablicy, że odpowiedzialność jako wartość moralna to:

- wykonywanie swoich obowiązków,
- dbanie o innych, zwłaszcza gdy są od nas zależni lub tego potrzebują,
- dotrzymanie słowa,
- przyjmowanie na siebie konsekwencji własnych wyborów.

2. Podajmy przykłady odpowiedzialnych zachowań, by dzieci zrozumiały istotę odpowiedzialności. Poprośmy je też o własne przykłady. (Np. nigdy nie wyrzucamy butelek na ziemię, w krzaki, a jeśli znajdziemy w lesie szkło, zabieramy je, by wyrzucić do zielonego pojemnika, aby nie skaleczyło się nim

żadne zwierzę ani człowiek i żeby nie spowodowało pożaru. Warto wyjaśnić, że szkło skupia jak soczewka promienie słońca i może doprowadzić do zapalenia się suchej ściółki leśnej.)

3. Jak się przejawia brak odpowiedzialności wobec innych, zwierząt, przyrody? Podajmy przykłady nieodpowiedzialnego działania.

4. Czy zdarza nam się postąpić nieodpowiedzialnie? Jak się wtedy czujemy?

5. Jak się czujemy, gdy ktoś jest nieodpowiedzialny wobec nas, innych, przyrody?

6. Jak możemy być odpowiedzialni za przyrodę i za naszą planetę? Co możemy zrobić, by pomóc przyrodzie?

7. Za co i w jaki sposób Basia okazała odpowiedzialność?

Zadania:

Jeśli to możliwe, za zgodą dyrekcji i rodziców wybierzmy się z uczniami na wspólne sprzątnięcie lasu, parku, skweru czy boiska szkolnego. Zabierzmy ze sobą rękawice gumowe i odpowiednie worki.

Podjmijmy klasowe zobowiązanie do odpowiedzialności za przyrodę – wybierzmy konkretne działanie/działania, które pomogą w ratowaniu planety przed zaśmiecaniem.